

לנו אבינו זצ"ל, וגם המה מלמדין להועיל ליישר דרך האדם, כמ"ש חז"ל [ע"ז י"ט ע"ב] ועלהו לא יבול אמר רב אחא בר אדא אמר רב זהו שיחת חולין של ת"ח שצריכה תלמוד, פרש"י על ה' הוא הקל שבאילן, וכתוב לא יבול פי' שגם זה לא ילך לאיבוד עכ"ל רש"י, והכוונה כי כמו עלי האילן לא לתוהו בראם הש"י, אם שאינם עיקר הפרי מ"מ הם צורך גדול והמה משמרי הפרי משרב נצוצי השמש, כן הוא שיחת חולין של ת"ח אם גם שאינו גופי תורה מ"מ המה משמר פרי עץ חיים, דברי חכמים כדרבנות ליישר את האדם מדרך המות אל דרך החיים, ואין דבר אחד לבטלה. לחפץ הזה בררתי שיחת חולין דנפק מפומי דמר אבא זצ"ל ושמתי להם מקום להיות כניסת פתח שער לספרו חתם סופר, וקראתים בשם פתוחי חותם:

פתוחי חותם

נשאלה מעל א. ודבר זה תחתיב נורת האדם, נשמת שדי אשר בקרבו, היא חלק אלקי ממעל, וטרם ירדה מן השמים לשכון בצמי חומר נגלו אליה מלפני ה' ועיני' משוטטות בכל, ונצוה אל גוף האדם נסתמו עיני' מעפרוריות חומר, עיר פרא אדם יולד, ומה לה ללרר הזאת לעוז את צית אצ"י ותרד פלאים להסתפח ברגצי עפר מן האדמה, ומסתכנת בחצרת הגוף ימים רבים עד כי ילטוש האדם את חומר, ומי יודע אם לעת כזאת תגיע למלכות, אם תשוב לקדמותה, אם לא כי תבלים האלו יפלו לה בנעימים, ועוד לה לנמצא אורה ולמעט זיוה ימים רבים, למען תגיע אל תכלית השלימות להתדמות הצורה ליוצרה להיות מן המשפיעים לזולתה ולהאיל מאורה אל רוח השכל הסמוך לה, אשר למעלה הוא לא חוכל להגיע בשמים ממעל כי אין לה שם נח זוג המקבלת השפעה, ואיננה שם כ"א בצמינת מקבלת, ומעליותא היא לה להיות בצמינת משפיע. ויען כי לא נשלם חפץ הנפש כ"א בצירוף כלי מעשה הגוף שיהי' תנועתם כתנועתה ויתפעלו כרצונה, מעלה הנכונה שיצור לו האדם להשפיע ולהטיב לזולתה תמיד כמעשה הנפש, ועל זה הזהירו השי"ת ולמדחם אותם את צינים [דברים י"א י"ט], ואת צינים ילמדון [שם ד' י'], וכדומה מצות התוכחה הוכח תוכיח את עמיתך [ויקרא י"ט י"ז], כל אלו המצוות מורים לנו כי לא חושלם חפץ הצריחה אם ישלים האדם את נפשו לבד ולא ישלים את נפשו וזולתו. והזהירו בנצות [א' א'] והעמידו תלמידים הרבה. גם אהרן נתפאר צמידה זו אהב את הצריכות ומקרבן לתורה [שם י"ב]. ויען כי הכהנים המה הנגשים להורות עם ה' כדכתיב [דברים ל"ג י'] יורו משפטין ליעקב ותורתך לישראל, לכן צא עליהם הציווי והאזהרה לאחוז צמידת ההתחברות, מרומז בקרא [ויקרא ו' ג'] ולגש הכהן מדו בד ומנכסי בד ילגש על צפרו והרים את הדשן וגו', הכוונה ע"ד שר' הרמב"ם [ספ"ה מ"ס"ה] ח"ל ולא ירצה באריחת עמי הארץ ושיצתם ולא יראה תמיד אלא עוסק בתורה עטוף צדיניות מוכתר בחפילין ועושה בכל מעשיו לפנים משה"ד, והוא שלא יתרחק הרבה ולא ישתומם, עד שימצא הכל מקלסין אותו ואוהבים אותו

וגורר גדרים, זכר צדקתו תעמוד לדור דורים, ואך למחסור הרבות דברים:

אכן כאשר בינותי בספרים ראיתי גם אלה לחכמים מחברי חבורים, עשו פתיחות לחיבוריהם, ראשית חכמה יראת ה' בדברי אגדה ומוסרים ישרים, כך היא דרכה של תורה המה מורים, ולהעיר לבות הוגיה יעבירו קול במחנות העברים. לכן גם חלקי אמרה נפשי לרעות בגנים וללקוט שושנים דברים יקרים מפנינים, ולעשות אותם מטעמים לאבינו כאשר אהב:

הנה לא בררתי פה דברים היקרים מדרושי מר א"א זצ"ל, כי לא היה רצוני להראות בזה יקר תפארת דרשות ואגדה אשר לאבינו, כי עת לכל חפץ ועוד חזון למועד אי"ה, לא שמתי בילקוטי זה כי אם שיחת חולין אשר שח

יתצרך היוצר וישתבח הצורא, אשר נחר באומה נצחיה, אהבי מנחותיו ושומרי תורתו, יעקב נחר לו יה ישראל לסגולתו, בני ישראל עם קדוש, זרע אברהם אהבו, כדכתיב [ישעי' מ"א ח'] ועתה ישראל עבדי יעקב אשר נצחתיך זרע אברהם אהבי ולמה זה חיבה יתירה נודעת, לאברהם אה"ה משאר אבות העולם שקרא אותו המקום בשם אהבו:

בירור ענין זה נודע לנו ממאמר השי"ת [נראשית י"ח י"ט]: כי ידעתי למען אשר יזיה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' וגו', [ידעתי פי' רש"י לשון חבה], הורה בזה כי נפלאות אהבת ה' לאברהם אה"ה על שלימד דעת את העם וקירצם לעבודתו, והיא שעמדה לו יותר מכל מעשה הטוב וזכות הנפש אשר ה' לו לעמו, כי באמת גם לפניו היה היה יחידי סגולה אשר ידעו את ה' ודעת דרכיו יחפלו ונאחזו יסגו תמיד, מי לנו גדול מחנוך אשר מעולם תשוקתו ודביקתו בזה' נתפרדה החצילה חצרת ארבע היסודות, חדל מהיות אדם ונתעלה להיות כאחד מנצח מרום צמרו העומדים את פני המלך לשרתו, ואיננו כי לקח אותו אלקיים, ולא מנינו באברהם אה"ה שגודלך עפרוריותו כל כך. אך לא מנד פתיחות ותסרון נפשו לא הגיע אל המעלה הזו, לא, כי אם אה"ה ה' עושה כאשר עשה חנוך להתחודד עמו מחצרת בני אדם המעלה גם הוא להיות ממלאכי אל, ואשר לא עשה כן, הוא כי התבונן בחמתו כי לא נאלה חפץ ד' שישלים האדם את נפשו לבד, ואת אנשי דורו ישאיר אחריו תרבות אנשים חטאים ומכעסי ה', כמקרה אשר קרה לדורו של חנוך ודור המבול, הנסיון הזה לימד אותו כי טוב לאדם למעט בהשלמת נפשו, למען רבות כבוד ה' למעט את מורדיו ולהרבות עבדיו ויודעיו, כי מה יתן ומה יוסף האדם אם יוסף מלאך אחד על אלפי רבבות מלאכי מעלה, הלא ה' צורא וממציא כהנה וכהנה חדשים לבקרים, ואם כה יעשו יחידי סגולה בכל דור ודור, ימצא אחד מני אלף קדש לה' ורוצ העולם מקולקל, הארץ תשם מרעת יושביה וחפץ הצריחה

הרמזים ו"ל אשרי למי שחתמו ימיו מהרה בלי טרדת הנפש. ומעתה יפלא הלא ענינו רואה השרידים אשר ה' קורא, גם המה יונות בשינה, וכלי ספק כי הם השלימו נפשם בימי נעורם, ולהיכן אריכות ימים של אלו. אמור מעתה כי בודאי הם מזד ענמם כבר חתמו ימיהם, ואריכות ימים שלהם אינו לטובת ענמם, כי כבר שלמו ימיהם מזד כשרון נפשם, רק השי"ת מניחם עוד על האדמה לטובת זרעיהם ואלאחיהם ותלמידיהם, שיהנו מאורם וישלימו גם הם נפשם, ואין זה טלול וטרדה להנפש, כי זכות הוא לה להשפיע מאורה לזולתה. וזאת הברכה אשר בירך ה' את עמו ישראל, אחר שאמר יקימך ה' לו לעם קדוש וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך, וברכס בתכלית השלימות, באופן שחושלם נפשם בימי נעורם ומזד שלימות נפשם כבר חתמו ימיהם, וימי הזקנה אשר הותרים ה' על פני האדמה אך למותר, אמר בכל זאת לא יהיה ימיהם הנותרים טלול וטרדה רעה לנפש האדם, כ"א לטובה להשלים את בניו ואת אחרייו, והוא שאמר והויתך ה' לטובה בפרי בטןך, ה' משמשת במקום בעבור, ותואר בפרי בטןך בשביל פרי בטןך^א. והוא תכלית ברכה העליונה אשר לא יגיעו אליה כי אם יחיד סגולה בזמן הזה, והכלל בעולם המיקון אי"ה:

הענין הזה בעצמו הורה לנו מרע"ה [דברים ד' ה'] ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר ציוני ה' אלקי לעשות כן בקרב הארץ אשר אתם באים שמה לרשתה, ואחר שהאריך שם בחוכמה שלמדו את החורה וזה יהי' לכבוד ולתפארת, כי היא חכמתם ובינתם לעיני העמים, ציוה להם והזהירם שלמדו את בנייהם, באמרו והודעתם לבניך, ולבסוף העריך לפנייהם, מאמר השי"ת באמור ה' אלי הקהל לי את העם ואשמיעם את דברי אשר ילמדון ליראה אותי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בנייהם ילמדון. ומה שאנו צריכים להעמיד בהנחת המקראות הוא למה נקט דוקא כאשר ציוני ה' אלקי לעשות כן בקרב הארץ, הלא גם מזה שאינם תליות בארץ לימד את ב"י. אמנם כשענין היטב בפרשה זו נבין כי כולה נאמרה להוכיח ולהזהיר על לימוד התלמידים, שאל ירע בעיני הרב לחזור ולשנות להתלמידים אותן הענינים אשר כבר למד, הגם שלא ינחם לו שום חועלת עוד מלימוד הזה, כי באמת ניקח מוסר השכל ממרע"ה אשר היה שלם בתכלית השלימות, ומזה התלמיד בארץ לא נתחייב בהם כי לא נכנס אל הארץ, מ"מ ציוה ה' אותו ללמד את בני ישראל, כאלו נטוה גם הוא עליהם. והוא פי' הכתובים, אחרי שהודיעם מרע"ה בתחילת הפרשה שלא הועילה לו תפלתו ולא יכנס אל הארץ, אמר עתה ראה והתבונן מוסר השכל, ראה אנכי למדתי אתכם חוקים ומשפטים, כאשר ציוני ה' אליהי לעשות כן בקרב הארץ, פי' כאלו נטויה גם אני לעשות כן בקרב הארץ, אשר באמת אתם באים שמה לרשתה, אתם ולא אנכי, א"כ אין לי שום חועלת מלימוד הזה מ"מ למדתי אתכם, ממני תלמדון כמה גדולה מזהות ת"ת דברים, וכן תעשו כמיוי אם תגיעו אל הארץ ותקיימו מצותיה באופן שחושלם נפשכם מכל ד' ולא יהי' הלימוד עוד תועלת עצמכם, מ"מ תחזרו לשנות דברים ההם להודיעם לבניכם, וזה הוא שאמר והודעתם לבניך. [ואולי יש להמתין זה בדברי חז"ל מ' נדרים ל"ז ע"א] שהוציאו איסור קבלת שטר הלימוד מהפסוק

ומתארים למעשיו, הרי זה קידש את ד', ועליו הכתוב אומר ואמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר עכ"ל, רצונו כי מדת הנדידות באמת תועלת גדול לזיכרון הנפש, ומדה זו היא עצמיית להחכם השלם, אך חפץ הבריאה תחייב להתלבש מידה זו ולבסותה במדת ההתחברות בחברת בני אדם בסדר פנים יפות, שימלאו הכל מקלסין אותו ואוהבים אותו, כי עי"ז יוכל ליקח נפשות בחכמתו להטיב דרכם ולהשיבם אל ה', והוא אמרו ולבש הכהן מדו בד, הכוונה כי מדתו מזד עצמו שהיא בד להיות בדוד, אותו המידה יתלבש באופן שמצוין לא יתרחק ולא ישומם, אך יהי' דעתו מעורב בין הבריות, להתחבר בחבורות ולכנס הדודים, והוא שאמר ומכנסו בד הכוונה מידת כיוס הדודים ילבש על בשרו מצוין, שיהי' נהלמו בפניו לקבל כל אדם בסדר פנים יפות, יאהוב את הבריות ויקרבן לתורה, והוא שאמר והרים את הדשן וגו' ושמו אלל המוצת, הדשן תואר לפחותי הדעת ועודי החומר, שהם בערך השלם כמו הדשן בערך העולה קדש לה', ועי"י מידת התחברות עם הבריות אשר ילבש על בשרו מצוין בנקל יוכל להעלות גם פחותי הערך אל מעלה הנכונה, ושמו אלל המוצת מקום מוקטר מוגש לה' ב:

והאורחזו במדה זו מראה אהבתו אל ה' צימר שאת וצימר עו, כי מדרך אוהב את המלך להתאמץ ולהשתדל בכל האפשר להכניס בני אדם תחת עול מלכותו, ולהרבות לו עבדים כיד המלך. ויען כי זהו אהב"ה למדה זו טרם ציוה ה' עלי, רק משכלו ומדעתו עמד בראש כל חיות, בנה מוצתות וקרא בשם ה', העמיד תלמידים הרבה, את הנפש אשר עשה בחרן, לכן לו יאות להקרא אוהבו של המלך ית"ש, זרע אברהם אוהבי [ישעי' מ"א ח'], וכגמול נפשו השיב לו ה', ותלף אהבתו אל ה' ה' אהבת ה' אלי, והוא שהודיענו ית"ש באמרו [בראשית י"ח י"ט] כי ידעתיו [אהבתיו] למען אשר ציוה את בניו ואת אחרייו ושמרו דרך ה':

וזה נראה לכוון בכוונת הכתובים [דברים כ"ח ט'] יקימך ה' לו לעם קדוש וגו' וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך וגו', ואמר בפסוק שלאחריו והויתך ה' לטובה בפרי בטןך וגו', ומקרא הזה אומר דרשוני, כי לשון והויתך נופל על חלק הנשאר מכל, כמו והנותר ממנו עד בקר [שמות י"ב י'], ומה ענינו לכאן. גם אמרו בפרי בטןך אין לו פטר כפשוטו. אמנם אחר התבוננות היטב נבין כי זאת היא הברכה העליונה אשר אין למעלה ממנה, בהקדם מ"ש הרמזים ו"ל אל צו ר' אברהם חז"ל ודע בני כי האדם המסכן בזה העולם השפל אין לו מנוחה בו, ואשרי למי שחתמו ימיו מהרה בלי טרדת הנפש עכ"ל, ותוכן כוונתו הוא כי עיקר היות האדם בעוה"ז הוא רק הכנה להגיע למי הנצחי בעוה"ב, וכשאחז"ל [אבות ד' ט"ו] התקן עצמך בפרודור כדי שתכנס לטרקלין, והכנה זו היא כשרון מעשה המצות ושלימות הנפש, ואין שיעור להשלמה ההיא בזמן, כ"א הכל תלוי בהשתדלות האדם, והיה כאשר ירים השכל את ידו, וגבר הנפש על החומר, ושנה כנעורי' בית אביה בקורר ימים, אך אם יניח השכל את ידו וגבר החומר לעשות חיל בימי נעוריו, תנחם מזה רעה להנפש, כי צריכה להיות טרודה בעולם השפל הזה ובהצליז ימים רבים כשנעים שנה ולפעמים יותר עד שיתקן האדם את אשר עוית, ויפה כתב

(א) כ"כ בקיצור בתור"מ השלם שם ד"ה והויתך.

(ב) כ"כ שם רל"ד ד' ד"ה ולבש, ובהערה שם, ועער"ש.